

MAIRONIS PRIEŠAIS SOCIALINĮ KLAUSIMĄ

Aną grakščią idilę, kuri kyla, besvarstant Maironio buvimą seminarijoje, tenka čia nutraukti. Tenka išvesti Maironį iš seminarijos ir pastatyti jį prieš tuos dalykus, kurių akivaizdoje Maironis jausdavosi kaip nemaloniuose svečiuose — prieš socialinį klausimą.

Socialinio klausimo vardu kasdienine kalba vadiname tuos santykius, kurie susidaro visuomenėje tarp atskirų luomų ir jų skirtingų materialinių bei moralinių interesų. Pastangos tuos santykius išspręsti sukūrė ir tebekuria įvairių socialinių teorijų, davė įvairiausių visuomenės veikėjų, pasižusių tomis teorijomis pertvarkyti socialinį gyvenimą.

Ne vienam gali atrodyti keistas šio pranešimo uždavinys — pastatyti Maironį prieš tuos socialinius klausimus ir reikauti, kad juos išspręstų. Keistas, nes esame pripratę matyti Maironį, pastatytą priešais kenčiančią ar džiūgaujančią tėvynę, priešais savus ar svetimus gamtos paveikslus, priešais nerūpestingą vaiko kryžstavimą, priešais vyriškos vienatvės kančias, priešais skambančius pakasynų varpus... ir stebėti, kokiais jausmais tų dalykų akivaizdoje suplazdės Maironio poezija. Bet priešais socialinį klausimą Maironio

paprastai nestatom. Jei pirmu pažvelgimu galėjo atrodyti keista tema — socialinis klausimas ir Maironis, tai dabar jau gali nuostaba ir pasikeisti: kodėl gi visais atžvilgiais Maironį vertinam, o tik vis ne šiuo pastaruoju! Argi Maironio laikais socialinis klausimas visai ir nebuvo aktualus? Argi Maironiui su juo neteko susidurti?

Socialinis klausimas, ar bet kuri kita problema aktuali gali būti dvejopu būdu: 1. aktuali šviesuomenės protuose, 2. aktuali realiajame visuomenės gyvenime.

Kalbėdami apie Lietuvos atgimimą, paprastai nukreipiame akis į tautinį susipratimą, į tautinės sąmonės plėtimąsi. Tačiau negalima nepastebėti, kad iš paskos ar net lygiagrečiai su tautine pradėjo plėtotis ir religinė, o taip pat ir socialinė sąmonė.

Socialinė sąmonė keliama jau tuose pačiuose laikraščiuose, kurie žadino ir tautinę sąmonę — *Aušroj*, *Šviesoj*, *Varpe* ir kt. *Aušroje* dar maža. Pirmasis viešai ir aiškiai su socialiniais klausimais pasireiškė Jonas Šliūpas 1884 (Nr. 7—8 „Mokslas apie tautinę ūkę“). Bet jau čia, kaip tiksliai pastebi Albinas Rimka savo knygoje *Lietuvių tautos atgimimo socialiniai pagrindai ir „Aušros“ — „Varpo“ gadynės social-ekonominiai raštai*, pasirodo Šliūpo simpatijos socialistinei ideologijai (52 psl.).

Socialinis klausimas stiprėja *Varpe*. Sprendžiami jame aktualieji pačios Lietuvos socialiniai reikalai, bet ypačiai supažindinamas skaitytojas su pačiomis socialinėmis teorijomis. Tačiau teorinis *Varpo* nusistatymas atremiamas į žinomuosius to meto pozityvistus: Spencerį, Renaną, Tainę, Torkvilį, Nordau ir kt. Suminėtųjų pozityvistų straipsniai kartais tiesiog išversti.

Nors Šernas-Adomaitis įrodinėjo, kad dar ne metas svarstyti ir spręsti socialistiškai luomų klausimą, nes jis gali tik suskaldyti beatgyjančią tautą (*Lietuviškas balsas*, 1887 Nr. 23); nors Joniškis-Lozoraitis įrodinėjo, kad Lietuvoje dar

negalima pakeisti religijos mokslu (*Varpas*, 1893, 40 psl.), — socialinis klausimas vis dėlto buvo forsuojamas. Ypačiai, kada Jonas Šliūpas iš Lietuvos persikėlė į Ameriką ir savo pažiūras dėstė per *Apšvietą*, *Lietuviškąjį balsą* ir *Naują gadynę*. *Lietuviškajam balse* jau 1886 (130—131 psl.) populiarina Darvino iškeltą „kovą dėl būvio“ ir atsistoja aiškiai vieno luomo pusėje, būtent — darbininkų luomo. Ateities santvarkoje autoriui jau iš tolo vaidenas turto kolektyvizacija (*Liet. balsas*, 1886, 155 psl.), nes „istoriškai kaip ir doriškai privatiškas turtas yra užgrėba“ (*L. balsas*, 1886, 162—3 psl.). Vadinasi, teisinga Rimkos mintis, kad Šliūpas skelbė tada pažiūras į privatinę nuosavybę, nieku neskiriančias nuo pažiūrų, savo laiku skelbtų populiariuose socialistinės propagandos raštuose (Rimka, 65 psl.), o visos jo pažiūros buvo stipriai istorinio materializmo ir darvinizmo paveiktos (*ibid.* 67 psl.).

Taigi Maironio laikais, jau tais metais, kada ėmė rodytis pirmieji patriotiniai Maironio eilėraščiai, negausios lietuvių šviesuomenės galvose sukosi socialinis klausimas.

Maironio akyse jau ir to klausimo sprendimas specifikavosi: vieni visuomenės gyvenimo pagrindų laikė darbininkų luomą, antri valstiečius ūkininkus. Jau Šliūpas 1889 *Liet. balse* Nr. 3 sakė rūpinsias „budavoti lietuvių ant pamatų darbininkiškų“.

Tai buvo jo skelbiama iš Amerikos. O ir pačioje Lietuvoje Vilniuje jau 1893 pradėjo aktyviau rodytis socialdemokratų veikimas atskiromis brošiūrėlėmis. Jie nebegalėjo sutilpti ir *Varpe*; nuo 1896 galutinai atsilo, sudarydami Lietuvos socialdemokratų partiją.

Šitaip socialinius klausimus besprendžiant, išsilukštė pirmoji grupė. Kita šviesuomenės dalis jautėsi kilusi iš kaimo, su kaimu ryšių nenutraukusi; dėl to kaimą, ūkininką laikė atgimstančios Lietuvos pagrindu. Ūkininkų luomu rėmėsi tiek *Aušra*, tiek *Varpas*, tiek ir kiti draudžiamąjį laikotarpio

laikraščiai, nors to explicite ir nebūtų kuris akcentavęs. Tai buvo savaime aišku. Nors varpininkų didelė dalis nušvietė socialinius bei ekonominius klausimus, kaip minėta, socialistine kryptimi, bet, laikydami visuomeninio gyvenimo pagrindu ūkininką, valstietį, jie toli skyrėsi nuo socialdemokratų ir išsirutuliojo į Lietuvos demokratų partiją.

Paskiausiai socialines doktrinas suformulavo Lietuvoj katalikai. Tačiau viena yra doktrina suformuluoti, kita yra tos doktrinos dėsniais gyventi. *Apžvalgoje Žemaičių ir Lietuvos* matome, kad dar be specialiosios doktrinos, bet socialiniai klausimai ir ten jau svarstomi. *Apžvalga* remiasi irgi daugiau kaimu, valstiečiais. Tačiau viena pažymėtina: ji niekur neakcentuoja luomų. Jai nėra darbininko nei darbdavio, jai yra tik laimingas ir nelaimingas žmogus. Ji siūlo visuomenės vargą mažinti prieglaudomis, ligoninėmis, darbo namais, savišalpos draugijomis. Tuo pačiu keliu eina ir *Tėvynės sargas*. Jie skiriasi nuo kitų svarbiausia tuo, kad šitą socialinį klausimą stengiasi išspręsti pagal krikščioniškąją doktriną: krikščioniško solidarumo, ne luomų kovos, principu, kompromisine abipuse santaika. O krikščioniškojo solidarumo doktriną Lietuvos katalikai galėjo matyti iš visos eilės popiežiaus socialiniais reikalais išleistų enciklikų: *Quod apostolici Muneris* (1878), *Rerum novarum* (1891), *Graves de communi* (1901). Pasiremdami šitomis enciklikomis, nusižiūrėdami į lenkų analogines organizacijas, suformulavo ir katalikai dar prieš Didįjį Vilniaus seimą „Lietuvių krikščionių demokratų susivienijimo“ programos projektą (paskelbtą tik *Draugijoje*). Joje žadama rūpintis, kad „Lietuvos prastiems žmonėms būtų duota pilna liuosybė ant visko gero, kad jiems būtų geriau gyventi: kad miestai nečiulptų visą sodžiaus ūkininko ir jo šeimos uždarbį; kad jie negadintų jo sąžinės nei sveikatos. Mes dirbsime, kad būtų geriau visiems žmonėms kaimuose gyvenantiems: ūkininkams, turintiems ir neturintiems žemės, samdantiems ir samdomiems, dvarų

kumečiams ir kitokiems tarnams. Šelpsimė ir tuos, kurie iškeliauja į miestus“. Tačiau pažymi, kad „visų šios dienos nelaimių priežastis yra ta, kad žmonėse sąžinės maža. Mūsų biurokratai mus skriaudė ir kankino, nes jie sąžinės neturėjo. Jei neturės sąžinės tie, kurie su biurokratais kovoja, tai, gavę viršų, ims skriausti kitus...“ (*Draugija*, 1909 Nr. 31, 69—70 psl.).

Pažymėtina, kad socialinis klausimas čia paverstas ir sąžinės klausimu. Be sąžinės reformos vargiai pasiseks gerai sutvarkyti ir patį socialinį gyvenimą.

Šitas trumpas ekskursas į Maironio laikų spaudą rodo, kaip augo ir diferenciovosi socialinė sąmonė. Ir Maironis nuo jos negalėjo stovėti nuošaliai. Veltui jisai dar 1887 *Šviesoje*, prisidengęs Z. slapyvardžiu, šaukia į darbą visus inteligentus būti lietuviais, tikrai mylinčiais tėvynę.

Veltui ir *Apžvalgoj* atskirų balsų šaukiamasi į „Brolius inteligentus“: „Broliai inteligentai! Jūs kiekviename straipsnyje bemažko žadinate brolius į vienybę, bet patįs vienybės neužkenčiate, patįs darote partijas ir stumiate nuo savęs tus, kurie su jumis ieszko vienybės!... jei jus tik nepradėsite laužyti, „nekariauti priesz tikėjimą ir jo tarnus, turėsite *Apžvalgoje* paspirtį ir seserį“ (1890 Nr. 15).

Veltui skatinama į tą romantinę vienybę, nes skiriasi jau pažiūros; skiriasi pažiūros ir į tą socialinį klausimą. Ir pats Maironis nebuvo tokis, kuriam vienoda būtų ir viena ir antra ideologija. Jis pats juk *Šviesoje* ragino visus „stovėti ant pamato krikščioniško mokslo“. Jis pats, dvasinės akademijos inspektorius, su akademijos profesorium Dambrausku, su akademijos adjunktu Būčiu — buvo parašę ir minėtąją Krikščionių demokratų susivienijimo programą. Jis pats dar toli prieš šitą programą nujautė aktualėjantį socialinį klausimą ir reikalą jį išspręsti. Nujautė ne gabaus moralinės teologijos profesoriaus protu, bet poeto sintetiniu įžvelgimu.

Socialistiškai suprantamą ir sprendžiamą socialinį klausimą savo poezijoje išreiškė Mačys Kėkštas.

Su platesniu užsimojimu ir gilumu imasi socialinį klausimą suvokti ir sintetiškai jį išspręsti Maironis. 1896, vadinasi, tais, kuriais pasirodė Lietuvos socialdemokratų partija, Maironis išleidžia libretą *Kame išganymas?*

Šitoje mažutėje knygelėje tarp kitų problemų atskleidžiami socialinės nelygybės rezultatai, ieškoma jų priežasties ir išeities.

Prispaustų ir nuskriaustų vargdienių likimą ir jų dvasioje susidariusią pagiežos nuotaiką Maironis parodo visos varguolių minios, senių, moterų, vaikų, darbininkų, netvaringai dainuojamų dainų:

Ūkė ir kraštą didžturčiams palikę,
Eisim, kur akys ir kojos nuves,
Gal nors ant kryžkelio laimę sutikę,
Kiauras pakreipsim sau kepures!
Sveikos tėvų pasilikite šalys,
Ašara, prakaitu mūsų aplietos!
Vargšą visur užmatys Visagalis;
Kitos priglaus nepažįstamos vietos.
Nėra teisybės ant žemės plačios,
Auksas tik viską ir gali ir daro:
Nėra ant jo nei drausmės nei valdžios,
Vargdienį žmogų kaip šunį jis varo.

Ne Dievas apleido, tik žmonės pikti;
Užtektų juk vietos ant žemės plačios,
Bet virkdo didžturčiai; jų duona karti,
Ir kaip gi čia vargšui viltis neatstos?
Gerau sau ponaičiams, kai sriakai jų žiba:
Gal švilpauti dainas: jiems dirba tarnai,
Bet vargšui lopai ant pečių vien tik kyba;
Ir jam vien Amerika kvepia tiktai;

Marys pargabeno sau poniją ten Marę,
Jų pokiliams reikia nemaž pinigų.
(M. Raštai III, 13 psl.).

Ir kontrasto dėliai Maironis leidžia pasirodyti studentų būriui su daina, linksma, nerūpestinga, skatinančia tik gyvenimu naudotis, nes jo dienos trumpos: „Gaudeamus igitur...”

Ir tokis kontrastas tarp anų niūrių su barškančiais kaulais varguolių ir šių filisteriškai nusiteikusių studentų! Idealisto Zonio lūpomis suskamba kartus priekaištas:

Ne tas jau dainas! Ne tai išpultų, broliai!
Skambėt iš krūtinės jaunos!
Dainavo amžiais jaunimas taip lig šioliai,
Bet dėlto ilgai taip giedos?
Kai žmonija kasdieną vaitoja baisiau,
Ar dainuoti be rūpesčio taip ir toliau
Žmonijos dejavimai, —
Jūsų juokavimai...
Ar ironijos reikia daugiau?!

Kai studentai nustebę meta idealistui Zoniui klausimą,
kas gi dainuoti — jis pradeda:

Kas vargdienį žmogų, beturtį priglaus.
Kad nulemta rūmams žibėti?
Kas širdį parodys, varguolį užjaus,
Kad nėra už tai kam mokėti?
Bepigu didžturčiui: jis auksą paskleis,
Šimtai sieks jo rankos bučiuoti,
Beduoniai jam lauką eis dirbti būriais,
O jis pasiliks bekekštuoti!
Kame gi teisybė? Ar žmonės visi
Nelygūs, ar vargšas, ar ponas?
Kodėl gi vienam šviečia rūmai keli,
Kitam-gi nelopytas šonas? (15 psl.).

Klausimas iškeltas: kodėl gi vienam šviečia rūmai keli...; kas kaltas dėl tos socialinės nelygybės, kame ieškoti išganymo.

Maironis atsako netiesioginiu būdu. Jis rodo įvairių ideologijų žmones, norinčius tą klausimą išspręsti. Vieni su Mariu visą gyvenimą, taigi ir socialinį, nori tvarkyti pagal materialistinę ateistinę pasaulėžiūrą. Materialistinis ateizmas jiems tėra išganymas. Jiems iš gyvenimo esą imtina visa, kas maloniausia materialiniam žmogaus pradui. Jie net nesu-pranta, kaip gali būti žmonių su aukštesniais, idealistiniais siekimais:

Kam ieškai dangaus, kad be jo mums gerai?
Gyvenimas — trumpas, kaip sapnas saldus!
O kas ten mums mirus? Gal nieko nebus!
Kam kvaršinti galvą tikrai.

Šitokio ateisto materialisto ideologija nulemia jo santykius su gyvenimu ir kitais žmonėmis: jisai moteryje temato praeinamo malonumo objektą, kuris galės būti pakeistas kitu, parodžiusiu daugiau atrakcijos. Savaime suprantama, kad tokia ateistinė materialistinė ideologija yra blogas pagrindas ne tik šeimos, bet ir socialiniam gyvenimui. Visuomene šios ideologijos žmogus tiek tesirūpina, kiek jį patį paliečia. Ir kada įniršusios minios, jo paties ideologijos nuteiktos, ima visa žudyti ir griauti, Marys ima būkštauti:

Sulaukėme laiko! E, ką besakyti,
Kaip avys apsvaigusios žmonės sumišo!

Tik dabar susirūpinimas miniomis! Anksčiau, kada tos minios badą kentė, jis tylėjo. Piktinas, kada tos minios jo paties filosofiją ima vykdyti gyvenime.

Taigi materialistinis ateizmas (sprendžia Maironis) nėra išganymas — nei asmens, nei šeimos, nei socialiniame gyvenime. Bet jis nėra toks pavojingas gyvenime, nes yra atviras, grubus, beveik ciniškas ir tuo nuo savęs nubaido.

Daug pavojingesnis yra idealistinis ateizmas, kuris eina į gyvenimą su idealistiniais nusiteikimais ir siekimais. Maironis daugiausia ir sustota prie šito idealistinio ateizmo žmonių, kurių atstovu rodo Zonį. Tokie ateistai iš mažumės yra išsinešę religines tradicijas, tik gyvenime jų netekę. Paviršutiniškai ir grynai pozityvistškai suprastas mokslas jiems yra Dievą iš dangaus ir iš širdies išbloškęs. Tačiau idealisto ateisto širdis su pasiilgimu žiūri į jaunystės tvirtą nepalaužtą tikėjimą, kurį mato vaikuose; su liūdesiu betgi konstatuoja, kad ateis laikas, kada ir jų tikėjimas sugrius. Tuščią širdį nori užpildyti moterim. Bet moteris, nesaistoma religijos dėsnių, pameta Zonį, ir šisai su Schopenhaueriu prakeikia moteris: esą jos visais amžiais gyvenimą pragaru verčiančios. Moterį jo širdyje pakeičia aukštesnis idealas — visuomenė. Skelbia Zonis „lygybę, brolybę visų“. Bet greitai susilaukia skaudžių savo propagandos vaisių ir socialiniame gyvenime — taip, kaip buvo šeimoje. Zonio sukurstyta minia pareikalauja iš jo paties užuojautos ne žodžiais, bet pinigais, jį išjuokdama pririšo prie medžio, o savo tikrąjį geradarį Milvydą nužudė... Ar minia nelogiškai padarė? Jos žygis visai derinasi su pozityvistine ateistine Zonio ideologija, kuri gyvenimo pagrinde mato kovą visų su visais, kovą ne dėl dvasinių vertybių, bet dėl materialinių. Kovos tikslas jiems pateisina priemones, kurios tik padės turtą paimti į savo rankas. Ir nors ateistas idealistas šauks apie visų luomų lygybę, ragins minią palaukti, kol bus išrinkta nauja valdžia, kuri visiems po lygiai padalins, įsisiūbavusi minia nieko nelaukia. Išgriauja visa — ir kas jai kliudo ir kas padeda. Nušluoja ir pačius naivius luomų lygybės skelbėjus...

Maironis čia iškėlė socialinės revoliucijos psichologiją ir jos skelbėjų taip dažnai pasitaikantį žuvimą nuo tų, kuriuos skatino į revoliucinius aktus. Kodėl gi jie žūsta? Kodėl katastrofa baigias jų skelbiamos idėjos? Jie ir patys kalti. Jie sukėlė žmonėse geismą naujo gyvenimo, bet tik geismą

materialinės gerovės ir materialinės lygybės; jie pažadino žmoguje žvėrį, atpalaidavo žmogų nuo dorovės varžtų, kurie būtų sulaukę jį nuo griaunamojo darbo. Jie sukėlė pavasario upėje vandenį, o nuėmė krantines. Kitus paskandino ir patys buvo paskandinti.

Tokiu būdu Maironis įrodo, kaip idealistinis ateizmas tiesiogiai veda į materialistinį ateizmą. Socialiniame gyvenime, kaip ir šeimoje, jis nėra tikrasis išganymas, nes su savim neša taip pat ir socialines katastrofas ir asmeninį žmogaus gyvenimą padaro nelaimingą.

Bet Maironis nesitenkina privedęs iki absurdo teorijas, sprendžiančias socialinį — ir iš viso, gyvenimo filosofijos — klausimą ne pagal krikščionišką ideologiją.

Kai Zonis, nusivylęs savo socialiniu veikimu, nori pasekti Hartmanno, Schopenhauerio filosofija ir nusižudyti, jį sulaiko pranciškonas su vaikais. Jį prikalbina nuo šiol ieškoti gyvenimo prasmės (išganymo!) krikščioniškajame idealizme. Ir asmens, ir šeimos, ir visuomenės, ir tautos gyvenimas būsiąs harmoningas, jei visi eisią į vieną tikslą — į Dievybę, jei tarpusavio santykius tvarkys jos nužymėtais dorovės dėsniais. Krikščioniškojo filosofijoje įprasminamas asmens gyvenimas ir šeima. Ir moteris, kurią Nietzsche brutaliai gretino su avim, su višta, kurią kai kurie prancūzų simbolistai laikė košmaru, krikščioniškoje Maironio ideologijoje gauna aukštesnės prasmės:

Kas meile vyrui palengvins vargus — kaip ne ji?

O socialiniame gyvenime:

Brolystė, lygybė — tie gražūs ryšiai
(Žmonijai juos apskelbė Kristus seniai)
Tik amžiais per Dievą sutaikins visus!...
Be Dievo visur vien tik pagaras bus.

Tą tezę Maironis ir pozityviai iliustruoja konkrečiu

Milvydų šeimos pavyzdžiu, kur susitelkia ir asmeninė laimė, ir šeimos sugyvenimas, ir tiksliai išsprendžiami santykiai su visuomene. Maironio krikščioniškasis idealizmas neatmeta luomų buvimo, bet jų santykius pagrindžia ne tarpusavine kova, o krikščioniškuoju solidarumu. Kada žmogus gyvens krikščioniškąja ideologija, gyvens pagal sąžinę, kaip paskui bus pasakyta Krikščionių demokratų susivienijimo programoj, savaime jis atiduos, kas priklauso artimui.

Tokiu būdu *Kame išganymas?* jau davė principinį socialinio klausimo išsprendimą, kuris po 11 metų buvo detalizuotas ir konkretizuotas minėtoje programoje.

Pasirodžiusi šita Maironio knygelė vis dėlto nebuvo populiari šviesuomenėje; iš *Varpo* Maironis už ją susilaukė priekaištų, kad mokslą išniekinęs, kad socializmą iškreipęs. Maironis net skundėsi nebuvęs suprastas. Dabar atrodo, kad ir tuomet greičiau jis suprastas buvo, tik jo socialinio klausimo sprendimas nebuvo priimtinas priešingai ideologijai. Antra, librete *Kame išganymas?* pasirodė ta Maironio žymė, kuri to meto šviesuomenę jau skyrė — religinė, socialinė ideologija. O Maironis buvo populiarius kaip tik tais šūkiais, kurie visus jungė — patriotiniais, tautiniais šūkiais.

O kad Maironio *Kame išganymas?* nebuvo pažįstamas liaudžiai, tai yra vienas iš ženklų, kad socialinis klausimas buvo gyvas tuo metu labiau šviesuomenės galvose, nekaip lietuvių liaudies konkrečiame gyvenime. Lietuvių tauta šitame *Aušros*, *Varpo* laikotarpyje, jau po praėjusių didelių socialinių reformų — po baudžiavos panaikinimo, buvo beveik vienalypė: perdėm dominavo ūkininkų luomas. Darbininkų luomas dar nebuvo išaugęs; didesnės pramonės dar nebuvo. Tiesa, žemės ūkyje buvo darbininkų, tačiau tais laikais darbininkas su ūkininku tebegyveno patriarchališkai. Luominė kova tarp bernų ir ūkininkų nebuvo dar labai aktuali. Šviesuomenės iš karto aktualinamas, aktualinamas siauresne prasme — socialinis klausimas kaip darbininkų

klausimas, kaip luominės kovos klausimas, atrodo, buvo išaukęs ne tiek iš lietuviškos dirvos, kiek atneštinis iš mokyklos, iš kurios lietuviai sėmė didžiąją išminties dalį.

Gal nujausdamas tai, ir Maironis savo librete nedavė lietuviško kolorito; tik atitrauktą nuo konkrečios vietos foną. Tejausti, kad tai 19 amžiaus galo dvasia.

Vadinas, *Kame išganymas?* buvo poetinis reagavimas į teorinius to meto samprotavimus.

*

Kuo gyveno šviesuomenės protas atgimstančioje Lietuvoje XX šimtmečio angoje, tai pasirodys aktualu atgimusiame Lietuvoje ir masėms. Kuriant nepriklausomą Lietuvą, visa sparta teko vesti socialines reformas. Kaip baudžiosvės panaikinimas sukrėtė visą ūkininkų luomą, išjudino energiją ir sukūrė naujas patogias sąlygas tautiniam atgimimui, taip psichologiškai ir sociališkai turėjo sukrėsti ir duoti naujos akcijos masėms žemės reforma, kuriant nepriklausomą Lietuvą.

Maironis, jau gyvenimo nuskriaustas, skaudžiai apšmeižtas, iš gyvenimo pasitraukęs, užleidęs vietas jaunesniems, ir šiuo metu nebuvo abejingas socialinėms reformoms. Poezijoje, tiesa, jau mažai socialinius klausimus užgriebia. Platėliau paliečia nebent *Mūsų varguose*. Tačiau naujos pagrindinės idėjos, kurios nebūtų davę *Kame išganymas?*, jau nepastebėti. Už tat su visa erudicija ir su visu Maironiui įprastu atsargumu jisai svarstė, kiek teologo akimis pateisinama žemės reforma. Šis klausimas per daug tuo metu buvo aktualus, kad Maironis būtų galėjęs jo išvengti ir savo nuomonės viešai nepaskelbti. Aktualus, nes didieji žemės savininkai sukėlė tokį triukšmą, kad jų garsas turėjo pasiekti net Apaštališkąjį Sostą ir žemės reformos autorius sudrausti bažnytinėmis bausmėmis — žemės reforma esąs gi tikrasis bolševizmas... Analizavęs S. Testamentą,

Bažnyčios Tėvus, įžymiausius naujųjų laikų teologus, Maironis, kad ir neaiškiai, sugestijavo išvadas, kad nuosavybė esąs natūralus dalykas, įgimtas kiekvienam žmogui, kad viešajam labai reikalaujant, galima iš atskirų asmenų nuosavybės teisę atimti su priederme kiek galima jiems atlyginti, pvz., prireikus geležinkelį tiesti ir t.t. Bet visa klausimo svarba, — samprotauja Maironis, — ar dabartinis Lietuvos labas tikrai ir būtinai reikalauja, kad dvarai net nelaukiant Steigiamojo seimo būtų išparceliuoti. Bet čia savo žodį turįs jau tarti ne tiek teologas, kiek ekonomistas ir politikas (Maironio str. „Žemės savastis teologijos supratimu“, *Draugija*, 1919 Nr. 100). Šitokis autoritetas pateisino patį žemės reformos principą, o jo kritiškų pastabų, atrodo, buvo atsižvelgta, pačią žemės reformą vykdančią.

Kai dabar pretenduojame savo nepriklausomą valstybę išlaikyti, o ypačiai sukurti joje tautinę kultūrą su jaukiu visiems luomams gyvenimu, jaučiamas irgi socialinio klausimo aktualumas. Jaučiama, anot Bismarko kalbos, pasakytos reichstage 1882, kad mūsų laikais į valstybės sveikatos receptą reikia įlašinti porą lašų socialinio aliejaus. Tai rodo paskutinės realios pastangos bei užsimojimai darbininkų, ūkininkų ar kitų luomų būviui pagerinti. Tos pastangos visai suprantamos — išnykus tarpusavinei socialinei kovai, kovai dėl duonos kąsnio, visos tautos energija galės būti sutelkta intensyviai kūrybiniam darbui, be kurio neįmanomas trečias mūsų tautos kelio etapas: po tautinio susipratimo, laimėto su baudžiavos panaikinimo ir aušrininkų žygiais, po politinės nepriklausomybės, laimėtos su žemės reforma ir savanorių aukomis, — tautinė kultūra, kuri dar reikia laimėti.

Tik žengiant į šitą etapą ir tam reikalui gerinant socialinį visų luomų būvį, visados gresia luominės dvasios pavojus. Gresia luominė proletaro dvasia, būtent — pagiežingas neturtingojo nusiteikimas, kad turtingesnysis jau dėl to esąs nekęstinas, kad jis turtingesnis, o neturtingasis aukštesnis ir

vertesnis jau tik dėl to, kad jis neturtingas. Gresia luominė kapitalisto dvasia, būtent — tie nusiteikimai, kurie turtingesnius skatina nepagerbti neturtingajame žmogaus ir neduoti jam pragyvenimo sąlygų, būtinų kiekvienam žmogui.

Šitokie nusiteikimai paruošia žmones psichologiškai ne tarpusavio sugyvenimui, o tiktai kovai savųjų su savaisiais. Šitokie nusiteikimai juo labiau ir pas mus galimi, kad pramonė stiprėja, darbininkų kadrui auga; valstybė nebetenka pirmąkščio vienalypio luominio veido.

Nurodyto dabar socialinės psichologijos galimo pavojaus akivaizdoje mintys iš naujo nukrypsta į Maironį. Net socialinės problemos akivaizdoje jis vėl gali būti aktualus.

Didelis žmogus — juo ilgiau į jį žiūri — atrodo didesnis, kiekvienu momentu vis aktualus, nors sykiu ir toks paprastas.